

Sumari

Pròleg.....	5
1. L'independentisme antifrancista.....	9
Joan Culleré, un tità contra el règim.....	10
Pere Terrado al partit dels soviets.....	15
Rejoeniment i impuls del FNC.....	19
Un grup d'acció directa a les acaballes del franquisme	21
Esplendor a la Regió VIII.....	24
Poble català, posa't a caminar.....	33
El FNC en crisi: neix el Col·lectiu Combat	38
2. Tants caps tants barrets (1977-1979).....	45
El FNC en fora de joc.....	46
La segona etapa d'un PSAN tardà	51
Un PSAN-P i un IPC que tot just treuen el cap	58
Un MUM efímer que dona pas al BCT.....	61
3. La via electoral	65
El primer cicle electoral (1979-1982)	65
Les eleccions generals espanyoles	66
Les detencions del març.....	72
Les primeres eleccions municipals	75
Neix la Coordinadora de Batlles i Regidors Nacionalis- tes, Independents i d'Esquerres.....	86
Efectes col·laterals del clima de tensió	88
Els primers comitès de solidaritat a Ponent.....	91

Les eleccions autonòmiques del 1980: BEAN <i>versus</i> NE	95
Una resposta solidària creixent.....	103
Segon cicle electoral (1983-1987)	107
Ràdio Ponent, la veu del poble	108
Les segones eleccions municipals	114
Un consell de guerra al PSAN	117
Nacionalistes d'Esquerra o la insistència en la via electoral.	121
Camí cap al no-res.....	128
4. Guanyar els carrers per assaltar el cel (1984-1990).....	133
L'afer de les esqueles al <i>Segre</i> i l' <i>Avui</i>	141
La lluita ecologista com a prioritat.....	143
Montagut, la terra per a qui la treballa.....	149
Un escamot mai desarticulat.....	153
Un lleidatà exiliat a la Catalunya Nord.....	155
Auge juvenil	157
L' <i>annus horribilis</i>	164
Tot el que puja, baixa	168
Neix Catalunya Lliure	172
El cas de Xavier Barberà	175
La presó de Lleida	179
Fi de cicle.....	191
5. Els anys de la fam.....	195
Una dura ressaca (1990-1996).....	195
Tornar a començar.....	196
De l'AIP a l'AUP	210
Dues famílies que s'han de trobar	212
El repte municipal de 1995 a Lleida	222
Les restes del naufragi.....	228
La flama que mai s'apaga (1996-2005)	231
Amb la CUIR, almenys no perdre el carrer	231
Un oasi universitari enmig del desert	242

De l'AEI a la sopa de lletres i torna a començar	265
Més caps que barrets.....	276
Una nova florada juvenil (1999-2012)	282
6. Un peu al carrer, l'altre a la institució (1995-2015)	297
El laboratori segarrenc	298
2004, l'assaig de les europees.....	310
La trinxera dels casals, els ateneus i els espais d'oci.....	312
2007, primer assalt.....	326
Les consultes sobiranistes i l'ANC	339
2011 i 2012, camí de roderes	343
2015, de l'Aran, els Pirineus i Ponent al Parlament.....	354
Bibliografia.....	369
Persones entrevistades o que han respost un qüestionari i arxius i fons consultats.....	371
Persones entrevistades.....	371
Persones que han respost un qüestionari.....	372
Arxius i fons documentals consultats	372
Annexos	375

Pròleg

El naixement del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN), a cavall dels darrers mesos del 1968 i els primers del 1969, ha estat considerat, per propis i aliens, com el moment fundacional de l'espai polític avui conegut com esquerra independentista. Acceptada la premissa, cal tenir en compte que a les comarques situades a l'oest de Catalunya, aquest naixement polític no hi arrela en profunditat ni origina canvis significatius en l'independentisme resistencialista vigent. No és fins uns anys més tard, amb l'escissió protagonitzada el 1976 pel col·lectiu Combat, a partir del mateix tronc central que havia estat el Front Nacional de Catalunya (FNC), que aquest espai polític de nou encuny arrela en profunditat a les terres de Ponent.

Amb aquesta i d'altres particularitats, sense sortir de Ponent resulta evident que es pot resseguir un fil conductor, sense interrupcions temporals i malgrat els diversos canvis generacionals, que va des de les primeres experiències polítiques independentistes fins a les actuals i, en conseqüència, podem considerar les comarques de Ponent com un dels nius més fèrtils, si no el que més, de l'esquerra independentista al llarg de la seva història contemporània.

Hi ha diversos condicionants i singularitats que han afectat el desenvolupament d'aquest espai polític a les nostres comarques, alguns d'intrínsecs al factor de capitalitat de la ciutat de Lleida. Es pot destacar el fet de disposar d'estudis universitaris i, per tant, d'haver esdevingut un focus d'atracció del jovent més polititzat; el fet d'acollir jutjats de justícia i centres penitenciaris on, malauradament, l'inde-

pendentisme sovint s'ha avesat a pelegrinar-hi i n'ha estat dels clients més fidels; i fins i tot el fet de disposar d'equip de futbol competint en categories professionals durant dècades, amb l'existència dels pertinents grups d'animació que han socialitzat el discurs independentista i contestatari a les graderies del Camp d'Esports i, de retruc, entre el jovent de la ciutat i rodalies, amb la seva transcendència com a elements dinamitzadors i valor refugi en diverses etapes.

Aquests condicionants i d'altres han dut a la construcció d'una intrahistòria ponentina dins de la pròpia història de l'esquerra independentista als Països Catalans que també se sustenta en altres elements, com el fet de gaudir de figures intel·lectuals de referència dins d'aquest espai polític nascudes a les terres de Ponent, com són l'escriptor de l'Aranyó Manuel de Pedrolo o la poetessa d'Ivars d'Urgell Maria-Mercè Marçal. Sense oblidar tampoc l'empremta que hi han deixat activistes de pedra picada com el lleidatà Joan Culleré, qui va passar el relleu a d'altres que, pels seus calvaris judicials, militància, empresonaments o exilis, han esdevingut i encara són actors protagonistes del nou independentisme combatiu nascut a remolc de la transició. És el cas dels lleidatans d'origen Xavier Barberà i Aleix Renyé o els d'adopció Carles Sastre o Montserrat Tarragó. I sense oblidar tampoc la importància cohesionadora i aglutinadora dins d'aquest espai polític que han suposat les diverses lluites compartides en defensa del territori i de la terra, amb l'oposició al pantà de Rialb, l'exigència del dret dels colons de Montagut a disposar de la propietat de la terra que treballaven o les múltiples mobilitzacions contra projectes d'abocadors de residus de tota mena o cementiris nuclears que, dissenyats en despatxos a centenars de quilòmetres de Ponent i des d'una òptica centralista, han amenaçat la salut i el desenvolupament econòmic del nostre territori, un rere l'altre, dècada rere dècada.

Sigui com sigui, a les terres de Ponent hi ha hagut una continuïtat històrica organitzativa, principalment a la ciutat de Lleida però no únicament, en diverses èpoques i moments durant les cinc dècades que han transcorregut d'ençà del naixement del PSAN i fins a l'ac-

tualitat. Quasi totes les principals organitzacions independentistes hi han tingut arrelament i s'hi ha viscut els pertinents encerts, errors i disputes entre elles, traslladats de l'escala nacional a la local. Sempre, però, hi trobem al llarg dels anys l'herència i el pòsit militant de la que va ser la històrica Regió VIII del FNC, la més activa, nombrosa i, segurament, combativa de totes les agrupacions intercomarcals del partit degà de l'independentisme d'esquerres.

«Separatisme insurreccional» a principis de segle; «Independentisme» a seques quan calia diferenciar-se del nacionalisme hegemònic; «independentisme d'esquerres» després, per tal de matisar l'opció ideològica; «independentisme combatiu» per confrontar-lo a les opcions nacionalistes o independentistes de caire pactista o gradualista; «independentisme revolucionari» o «esquerra independentista revolucionària» més tard per marcar distàncies amb l'independentisme de tall socialdemòcrata, i, finalment, «esquerra independentista», són algunes de les moltes denominacions amb les quals aquest espai polític ha definit al llarg dels anys el seu corpus ideològic, en contrast amb el que han utilitzat altres espais polítics. Al llarg del text trobareu les diverses fórmules en la seva diversitat i en funció del moment històric que s'hi narri.

En conclusió, el llibre que us disposeu a llegir pretén ser un convit a donar un tomb no tan sols per aquest mig segle d'història de l'espai polític en qüestió sinó també per testimoniar alguns dels principals episodis que han marcat l'esdevenir i la identitat d'unes comarques tractades amb negligència com una perifèria de segon ordre per poders polítics propis i aliens, i des de les quals també s'ha lliurat la batalla inacabada per assolir un país lliure en un món més just.

L'independentisme antifranquista

La derrota republicana del 1939 és també la derrota del vell separatisme insurreccional de principis del segle xx a Catalunya. Amb la mort en el camp de batalla o la fugida a l'exili de la majoria dels seus dirigents i militants, el separatisme insurreccional català queda del tot anul·lat en la seva capacitat d'intervenció política.

Tot i això, el 1940, i deixant enrere la reclusió en els camps de concentració francesos, uns pocs representants de les que havien estat les principals organitzacions separatistes catalanes es reuneixen a París deixant de banda les diferències polítiques que en el passat els havien pogut distanciar, decideixen fer front comú i unir les forces en el combat contra el règim franquista a l'interior de Catalunya i en l'exterior col·laborant amb els països aliats que combaten el feixisme a Europa.

Fruit d'aquesta trobada sorgirà el Front Nacional de Catalunya (FNC), l'organització resistent i independentista que a poc a poc s'anirà articulant a l'interior i que representarà el pas del vell separatisme insurreccional (el del complot del Garraf, l'intent d'alliberament des de Prats de Molló...) al nou independentisme antifranquista que reprèn l'activitat política clandestina dins del país.

El 1969, però, un grup de joves militants del partit encapçalà una escissió, força civilitzada, amb la vella guàrdia frontista. Amb ells naixerà el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN), de nou encuny i en consonància amb els moviments revolucionaris que afloren arreu del món, el partit pal de paller d'un nou espai polític

d'àmbit dels Països Catalans, l'esquerra independentista, que s'obre camí amb la màxima: «Independència i Socialisme».

JOAN CULLERÉ, UN TITÀ CONTRA EL RÈGIM

El 3 d'abril de 1938, finalitza la batalla de Lleida després de dies de combat i d'intensos bombardejos. Les tropes feixistes de l'exèrcit de Franco derroten els darrers resistents republicans i Lleida entra, de cop, a la *España nacional*, que imposa els seus valors i ideologia, així com una rabiosa repressió contra tot allò que signifiqui llibertat, democràcia, socialisme i catalanisme.

En aquest dia fatídic, el jove Joan Culleré Ibars es troba lluny de la seva ciutat, on havia vingut a viure-hi de ben petit provinent de Barcelona. Afillat a Joventut Republicana de Lleida, va participar en els fets del Sis d'Octubre, on fou ferit i detingut. Més tard va entrar a militar a Estat Català —del qual va esdevenir secretari d'organització a Lleida—, i amb l'inici de la Guerra Civil Espanyola va ser destinat a Albacete, Ciudad Real, Terol i a la batalla de l'Ebre. Amb la caiguda de Catalunya i la retirada republicana, el 9 de febrer de 1939 creua la frontera per Portbou i és internat als camps de refugiats de Sant Cebrià i Agde.

Joan Culleré, que durant l'ocupació nazi de França col·labora amb la resistència antifeixista francesa fent tasques informatives i de proveïment de documentació, dins el grup *Maurice Alivi*, entra a militar al Front Nacional de Catalunya (FNC) cap al 1943 sota el guiatge d'un altre ponentí, el junedenc Jaume Cornudella i Olivé.

El FNC havia estat creat el 1940, poc abans de la invasió nazi de França, quan un grup d'exiliats catalans es reuneix al número 39 de la Rue Marois de París, amb la intenció d'unificar les forces polítiques independentistes més importants del moment: Nosaltres Sols!, de Daniel Cardona, i Estat Català, dirigit pel borgenc Joan Cornudella Barberà.

Aquesta organització tindrà dues branques: una de política, dirigida per Joan Cornudella i Manel Cruells, i una altra de militar, di-

rigida per Jaume Martínez Vendrell, que treballarà a l'interior de Catalunya. A l'exili, la feina del FNC consistirà a mantenir les cadenes d'evasió dels que fugen de la barbàrie nazi, així com la col·laboració amb els serveis secrets aliats.

El novembre de 1945 Jaume Martínez Vendrell visita Lleida, on a través de Salvador Vilalta —un altre militant del FNC que treballa a la capital del Segrià— contacta amb Josep Capdevila i Joan Bonet, dos lleidatans militants del FNC i que representen el partit a la ciutat. En aquest viatge, Martínez Vendrell constata que la revista del FNC *Per Catalunya* —de la qual n'és editor— es distribueix pertinentment a la ciutat.

Martínez Vendrell, Josep Capdevila, Joan Bonet i Salvador Vilalta es reuneixen per tal de valorar el nivell d'organització del FNC lleidatà, i, tot i considerar-la més aviat feble, tenen esperances de poder-la estendre. Un noi de Barcelona que fa el servei militar a la ciutat ha començat a parlar amb altres joves pel seu compte per entrar al FNC, i a través de Salvador Vilalta hi contacten per acordar —més o menys formalment— que mentre sigui a Lleida captarà nova gent per a l'organització per tal de poder crear —sembla que finalment sense èxit— una nova fornada de militants.¹

Mentre Martínez Vendrell visita Lleida, Joan Culleré, després de casar-se amb la també exiliada Maria Ruciero el 1945, s'instal·la a Perpinyà. Poc després d'instal·lar-se a la capital de la Catalunya Nord neixen els seus fills Pere i Palmira, i el 1948 torna a Lleida, on treballarà fins al 1954 a la ferreteria del seu pare.

A Lleida, Culleré contacta amb els membres del FNC Josep Capdevila i Joan Bonet, i tots tres formen el nucli d'aquesta organització a la capital ponentina. La seva activitat resistent consisteix bàsicament a continuar difonent les publicacions del FNC *Per Catalunya* i també *Horitzons*, tasca que serà facilitada per la feina d'agent comercial que

1. MARTÍNEZ VENDRELL, Jaume: *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)*, Editorial Pòrtic, 1991, p. 313-316.

Culleré —principal dinamitzador i militant del FNC a la ciutat— desenvoluparà durant anys.

Més endavant, Culleré entra en contacte amb els activistes culturals de la ciutat, i és en els cercles de la resistència cultural, així com dels contactes personals i les amistats, d'on sorgeixen les noves incorporacions del FNC: Josep Albiñana (antic militant d'Estat Català), Enric Farreny (militant de Pax Christi² i fundador del col·legi Sant Jordi), Antoni Garí —pagès a la torre del qual, a la partida de Gualda, es fan les reunions del FNC—, Artur Vives (poeta), Jaume Miret i Ramon Barrull (mestres).³ Ser militant del FNC, però, vol dir ser-ne simpatitzant i assistir a les reunions, sense que l'organització tingui una definició ideològica concreta més enllà d'un profund nacionalisme.

L'estratègia del FNC lleidatà de fer contactes dins les associacions culturals de la ciutat no és gens estranya, ja que hem de pensar que el fet que els partits polítics estiguessin prohibits, fa que les associacions culturals, els esbarts o els centres excursionistes facin el paper transcendental de mantenir i contribuir a reproduir els signes diferencials de la identitat catalana. Aquí cal afegir que moltes d'aquestes entitats esdevenen veritables escoles de militància política independentista.

No podem constatar, doncs, una gran activitat per part d'aquesta militància, més enllà de la d'en Culleré, que és la persona més implicada en l'organització i forma part del Consell Nacional del FNC durant anys. El seu compromís el portarà també a amagar a casa seva militants de Barcelona perseguits per les autoritats franquistes, o a distribuir llibres prohibits pel règim franquista, una tasca feixuga ja que havia arribat a fer-ne còpies amb la màquina d'escriure per tal de poder arribar a com més gent millor.

2. Organització pacifista catòlica fundada a França el 1945. Als anys setanta es posicionarà a favor de l'amnistia pels presos polítics i a Catalunya serà l'entitat que organitzarà la Marxa per la Llibertat.

3. VARELA, Josep: «Joan Culleré» dins de *Segones Converses a Lleida*, Pagès editors, 1991, p. 38. En format entrevista, el capítol constitueix una aproximació valuósíssima a la vida i figura de Joan Culleré, explicada per ell mateix.

El FNC persisteix en l'estratègia de fer xarxa entre la militància cultural de la ciutat de Lleida. El ja esmentat Enric Farreny, l'escriptor Josep Vallverdú o l'historiador Josep Lladonosa —també propers al FNC— creen als anys cinquanta la secció cultural «Onofre Cerveró» del Sícoris Club, entitat esportiva fundada el 1947, on comencen a impartir classes de català. Hi assisteix, entre d'altres, Pere Terrado, que, format com a professor de català, continua aquesta tasca a l'Esbart Màrius Torres del Sícoris Club i al Club Esportiu Huracans.⁴ És en aquestes xerrades i cursos on Culleré contacta amb Terrado, que passa a ser el militant més jove del FNC a la ciutat.

El FNC, doncs, és durant anys l'única organització independentista que forma part de la resistència antifranquista, amb l'activitat centrada en la resistència cultural i la difusió de propaganda. I tot i que no ho fa sota les seves sigles, el FNC també participa en la campanya contra la separació de la província de Lleida de la resta de Catalunya, que mobilitza part de la ciutadania lleidatana fins a aconseguir-ne la retirada. Aquest projecte, aparegut en una ponència del *VI Consejo Económico y Sindical*, té per objectiu l'absorció de la província de Lleida dins d'una nova regió que aplegaria tota la conca mitjana de l'Ebre i que passaria a anomenar-se *Región del Valle del Ebro*.⁵

L'aparició del projecte, el 1966, coincideix en el temps amb els preparatius pel *Referéndum de la Ley Orgánica del Estado*, una comèdia de referèndum amb el qual el règim franquista busca una pàtina de legitimitat i de bona imatge de cara a l'exterior, en uns anys que l'economia espanyola comença a pivotar al voltant del turisme, el nou mannà que ha de portar la riquesa i prosperitat definitives.

4. Els militants culturals catalanistes de la ciutat que formaven part de l'Esbart Màrius Torres o l'Orfeó Lleidatà van passar a controlar aquesta entitat esportiva fent-se'n socis. Per veure com va anar aquest procés consulteu JARNE, Antonieta: «El club esportiu Huracans dels anys seixanta: plataforma de cultura militant» dins DD.AA.: *El Club Esportiu Huracans 1941-1991*, Ajuntament de Lleida, 1995.

5. Aquest projecte, sota l'aparença d'una futura regionalització d'Espanya, representava la culminació del *leridanismo*, moviment pseudocultural que pretenia descatalanitzar Lleida i tota la província. Per saber-ne més, vegeu PUEYO, Miquel: *Lleida: Ni blancs ni negres, però espanyols*, Edicions 62, 1984 i SANCHO, David: «Lleida, la nova província d'Aragó», *Sàpiens*, núm. 49, 2006, p. 28-31.

© dels textos: Ferran Dalmau Vilella i David Sancho Cepero, 2019

© de les fotografies: els seus autors i arxius corresponents

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2019

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: abril de 2019

ISBN: 978-84-1303-086-9

DL: L-229-2019

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.